

RECENZJA
osiągnięć naukowych i aktywności naukowej
dra Filipa Ciepłego
sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk prawnych, w dyscyplinie prawo

1. Uwagi ogólne

Recenzja została sporządzona na podstawie przepisów ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 – t.j.) oraz zgodnie ze szczegółowymi kryteriami określonymi w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r., Nr 196, poz. 1165).

Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną. Za osiągnięcie, o którym stanowi powołany przepis, może być uznane: 1) dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo cykl publikacji powiązanych tematycznie; 2) zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne; 3) część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie

stopnia doktora habilitowanego (art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego określa szczegółowe kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta, a także kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej. W obszarze nauk społecznych kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta obejmują autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) (§ 3 pkt 2 rozporządzenia MNiSW z 1 września 2011 r.).

Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy obejmują: 1) autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy; 2) autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych; 3) sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania; 4) liczbę cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS); 5) indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS); 6) kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach; 7) międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną; 8) wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych (§ 4 rozporządzenia MNiSW z 1 września 2011 r.).

Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy obejmują: 1) uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych; 2) udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji; 3) otrzymane nagrody i

wyróżnienia; 4) udział w konsorcjach i sieciach badawczych; 5) kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami; 6) udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism; 7) członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych; 8) osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki; 9) opiekę naukową nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji; 10) opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich; 11) staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich; 12) wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców; 13) udział w zespołach eksperckich i konkursowych; 14) recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych (§ 5 rozporządzenia MNiSW z 1 września 2011 r.).

Dr Filip Ciepły uzyskał stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL w 2008 r. na podstawie dysertacji pt. *Chrześcijańska wizja kary kryminalnej a współczesne poglądy na karę*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. A. Grześkowiak. Rozprawa została opublikowana przez wydawnictwo KUL (Lublin 2010, ss. 323, ISBN 978-83-7702-082-1).

Jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Karnego i Postępowania Karnego na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli.

2. Osiągnięcia naukowo-badawcze

a) Monografia pt. *Sprawiedliwościowa racjonalizacja wymiaru kary kryminalnej wobec współczesnych tendencji polityki karnej w Polsce*

Habilitant wskazał monografię pt. *Sprawiedliwościowa racjonalizacja wymiaru kary kryminalnej wobec współczesnych tendencji polityki karnej w Polsce* (wyd. KUL, Lublin 2017, ss. 566, ISBN 978-83-8061-392-8) jako osiągnięcie naukowe wymagane na

podstawie art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Podjęty w rozprawie temat wpisuje się w główny nurt zainteresowań badawczych Autora, zaznaczonych już na etapie przygotowania dysertacji doktorskiej oraz rozwijanych w szeregu dalszych opracowań, w których podejmował kwestie kary kryminalnej, wymiaru karanania i zaniechania ukarania (m.in. *Sprawiedliwość karania a prawo łaski – uwagi krytyczne*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 2008, nr 3; *Cele kary kryminalnej w świetle nauczania Jana Pawła II*, w: *Osoba i dzieło Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. P. Marzec, J. Nikołajew, Tomaszów Lubelski – Lublin 2009; *Podstawy prawa karnego w świetle doktryny św. Tomasza z Akwinu*, w: *Prawo w Europie średniowiecznej i nowożytnej*, red. A. Lis, Lublin 2011; *Justice as the basis of law and social order*, Społeczeństwo i Rodzina 2016, t. 47).

W rozprawie został podjęty problem wymiaru kary kryminalnej, poddany racjonalizacji sprawiedliwościowej, oraz skonfrontowany ze współczesnymi tendencjami polityki karnej w Polsce. Problematyka wymiaru kary należy do centralnych zagadnień prawa karnego, w której ogniskują się liczne kwestie sporne budzące dyskusje w piśmiennictwie, a przy tym mające istotne znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości. Dogłębna racjonalizacja sprawiedliwościowa wymaga poczynienia odniesień na płaszczyźnie filozofii prawa i aksjologii, a także uwzględnienia dogmatyki prawa. Trafnie Habilitant stwierdził we „Wstępie”, że sprawiedliwość jest nie tylko „przypisaną określonemu paradygmatowi filozoficznemu wartością moralną, przez pryzmat której próbuje się ocenić system prawny z zewnątrz, ale na mocy aksjologicznych i normatywnych rozstrzygnięć prawodawcy jest inherentną częścią polskiego polskiego systemu prawnego, stanowi inkorporowaną do wewnątrz wartości i zasadę prawną” (s. 12). We współczesnym sporze o podstawowe założenia prawa karnego, do których należy zaliczyć problematykę wymiaru kary, widoczne jest odchodzenie od klasycznie rozumianej sprawiedliwości karania na rzecz wskazań wynikających z idei o charakterze pozytywistycznym lub utylitarnym. Oddziaływanie tych założeń na treść prawa karnego stanowi interesujący temat badawczy, który nie był poddany całościowemu opracowaniu. Ponadto, w ostatnim czasie w Polsce pojawiły się

trudne do pogodzenia tendencje i poglądy w zakresie wymiaru kary kryminalnej, przybierające postać propozycji legislacyjnych. Spośród najważniejszych, szczegółowo analizowanych w pracy, należy uwzględnić wzrost znaczenia trybów konsensualnych i środków kompensacyjnych (wyrastających z idei abolicjonizmu i sprawiedliwości naprawczej), dążenie do podwyższania zagrożenia ustawowego i tworzenie typów kwalifikowanych przestępstw, wyrażające wzmożoną represyjność i punitywność prawa karnego (określane mianem populizmu penalnego), przywiązywanie dużego znaczenia do wykorzystywania środków karnych oraz coraz częstszą praktykę kryminalizacji „na przedpolu” naruszenia dobra prawnego. Podjęty temat należy uznać za aktualny i ważny, a zamierzenia badawcze Autora monografii stanowią zasługujący na uwagę głos w dyskusji mającej na celu nakreślenie „optymalnego kształtu paradygmatu właściwej reakcji na czyn zabroniony” (s. 14). Dla wyznaczenia zakresu rozważań istotne jest przyjęte w monografii rozumienie „polityki karnej” jako działalności legislacyjnej w zakresie stosowania środków prawnokarnej reakcji na przestępstwo (zmiany i projekty zmian ustawodawstwa karnego) oraz opinii i postulatów doktryny prawa karnego i kryminologii w tym zakresie, z wyraźnym wyłączeniem poza jego zakres działalności orzeczniczej sądów karnych (s. 16-19).

Autor, co prawda, nie przedstawił też badawczych, jednakże wyraźnie wskazał w monografii dwa cele: po pierwsze: identyfikację i interpretację normatywnych podstaw sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary kryminalnej, po drugie: konfrontację wskazanych podstaw aksjologicznych i normatywnych sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary z dominującymi współcześnie w Polsce trendami polityki karnej (s. 15-16).

Praca składa się z sześciu rozdziałów, które stanowią logiczną całość, a zawarte w nich wywody zostały zamieszczone w prawidłowej kolejności. Pierwsze cztery jednostki prowadzą czytelnika ku konkretyzacji podstaw sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary: od „teoretycznych” i „aksjologicznych” (rozdziały I i II) do „ustrojowych” i „kodeksowych” (rozdziały III i IV).

W rozdziale pierwszym Autor dokonał pogłębionej, filozoficzno-historycznej analizy pojęcia sprawiedliwości na tle różnych prądów myślowych, wykorzystując

bogata spuściznę doktryny. Trafnie dowiódł, że właściwą płaszczyzną sporu o sprawiedliwość w prawie karnym jest płaszczyzna aksjologiczna, wymagająca prowadzenia rozważań i formułowania fundamentalnych ustaleń dotyczących człowieka i wspólnoty społecznej. Rekonstruując treść funkcji sprawiedliwościowej podkreślił nie tylko konieczność uwzględnienia proporcjonalności reakcji karnej na czyn oraz zawinienia, ale również źródła sprawiedliwości, jakim powinien być szacunek dla godności człowieka i jego przyrodzonych praw. Interesujące są rozważania na temat często ignorowanego lub kwestionowanego pojęcia „społecznego poczucia sprawiedliwości”. Będąc kategorią niejednorodną i trudną do zdefiniowania, pozwala ono jednak na wyznaczenie pewnego minimalnego poziomu zaspokojenia społecznego poczucia sprawiedliwości, poniżej którego zejście musiałoby oznaczać dysfunkcję całego prawa karnego (s. 59). Trafnie przy tym Habilitant rozgranicza obie kategorie – sprawiedliwości jako pojęcia badanego na gruncie aksjologii oraz społecznego poczucia sprawiedliwości na płaszczyźnie socjologii. W zakres rozważań o funkcji sprawiedliwościowej prawa karnego został włączony również znany z pozostałych opracowań Autora problem łaski, czy innymi słowy relacji pomiędzy sprawiedliwością a miłosierdziem w prawie karnym. Podsumowaniem rozważań zawartych w rozdziale pierwszym jest udana próba ustosunkowania się do sprawiedliwościowego ujęcia kary kryminalnej, z jej nieodłącznym, a niejednolicie rozumianym elementem w postaci retribucji. Preferowaną przez Habilitanta jest tzw. integralna koncepcja kary, w której fundamentem i koniecznym punktem wyjścia wymiaru kary jest idea odpłaty karą adekwatną do stopnia winy i społecznej szkodliwości (s. 90).

W rozdziale drugim zostały przedstawione aksjologiczne podstawy sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary. Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest nakreślony na wstępie problem relacji prawa karnego do moralności. Prawo, które – jak dowodzi Autor pracy – nie jest samodzielną autonomiczną wartością, znajduje oparcie w wartościach uznanych społecznie, uzależnionych w pierwszej kolejności od przyjętej koncepcji człowieka. Podstawowym miejscem, w którym współcześnie ustrojodawca dokonuje rozstrzygnięć aksjologicznych oraz wyraża wartości preferowane przez społeczeństwo, jest ustawa zasadnicza. Z tego względu trafna

jest obserwacja, iż nawet badacz chcący skrupulatnie przestrzegać postulatów nauki wolnej od wartościowania „musi zaakceptować fakt odwoływania się prawodawcy do jakiegoś systemu aksjologicznego, którego wybrane normy podniósł do rangi prawa” (s. 103). Płyne z tego wniosek, że przekonania moralne, uznane przez prawodawcę za aksjologiczną podstawę rozstrzygnięć, stają się koniecznym punktem odniesienia dla wszystkich adresatów norm prawnych. W zgodności z tezą, że „podstawową inspiracją treści norm prawnych jest zawsze jakieś wyobrażenie o człowieku” (s. 110), została dokonana rekonstrukcja antropologicznych założeń uznanych za aksjologiczny fundament współczesnego polskiego systemu prawnego. Rozważania te koncentrują się na treści przepisów art. 30 i art. 1 Konstytucji RP, statuujących zasadę godności człowieka i zasadę dobra wspólnego. Z obowiązku poszanowania godności człowieka wywiedzione zostały szczegółowe zobowiązania adresowane do ustawodawcy, zarówno w zakresie ochrony godności ofiary przestępstwa, jak i jego sprawcy. Bliska jest mi zasygnalizowana w pracy koncepcja postrzegania ofiary jako podmiotu biernego przestępstwa, będącej nie tylko obiektem, na którym koncentruje się działanie sprawcy, ale przede wszystkim podmiotem – adresatem czynu zabronionego (s. 128-129). Podjęte w zakończeniu rozdziału rozważania na temat sprawiedliwości, podniesionej przez ustrojodawcę do rangi zasady prawnej, wzmacniają tezę o jej szczególnej sile oddziaływania w sferze legislacji i judykatury. Pośrednio – potwierdzają przekonanie o istotnym znaczeniu podjętego tematu dla nauki prawa karnego.

Kontynuację rozważań dotyczących sprawiedliwości jako konstytucyjnej wartości – celu oraz znaczenia zasady sprawiedliwości dla prawotwórstwa i dla poszukiwania proporcjonalnego rozwiązania kolizji pomiędzy różnymi dobrami prawnymi stanowi treść rozdziału trzeciego, w którym zostały nakreślone ustrojowe podstawy sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary. Stosując przyjęte we „Wstępie” założenia terminologiczne Habilitant rozwinął kwestię obowiązków państwa w zakresie zapewnienia ochrony praw i wolności człowieka, bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego, dowodząc, że wśród nich istotne miejsce zajmuje konstytucyjny wymóg opracowania i realizacji na płaszczyźnie legislacyjnej i egzekucyjnej polityki karnej (s. 169). Ponadto, gruntownej analizie została poddana normatywna treść i

konsekwencje konstytucyjnych zasad: odpowiedzialności karnej za czyn (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP), proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), określoności kary (wyprowadzana z art. 42 ust. 1 i art. 2 Konstytucji RP), równości (art. 32 ust. 2 Konstytucji RP). Pomimo tak szerokiego spektrum rozważań na temat ponadustawowych źródeł sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary, zaznaczyć trzeba, że Autor umiejętnie unika niepotrzebnych odniesień i dygresji. Pomiął jednak całkowicie perspektywę międzynarodowych i europejskich standardów, z których – jak sądzę – również można wywieść „ustrojowe” podstawy sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary.

Rozdział czwarty został poświęcony odczytywanym z treści Kodeksu karnego zasadom odpowiedzialności karnej, które mają istotne znaczenie dla rekonstrukcji normatywnych podstaw sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary kryminalnej. Trafnie, za kluczowe dla identyfikacji założeń aksjologicznych prawa karnego Autor uznaje zasady zawarte w art. 1 KK: odpowiedzialności za czyn (§ 1), karygodności czynu (§ 2) i winy (§ 3). W dalszej części analizie został poddany katalog kar z art. 32 KK, co służyło poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie czy określone w nim rodzaje kar gwarantują realizację retributywnego celu (czy dają możliwość odplacenia sprawcy dolegliwością współmierną do popełnionego przestępstwa? czy są w stanie odzwierciedlić stopień społecznej szkodliwości czynu i winy sprawcy?). Rozważania te są pogłębione i poparte obszerną literaturą przedmiotu. Autor szczegółowo ustosunkował się do różnych systemów wymiaru grzywny, kary ograniczenia wolności, kary pozbawienia wolności (w tym długoterminowej i krótkoterminowej), kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności. Nie uzasadnił jednak szerzej dlaczego, według Niego, dozór elektroniczny powinien być docelowo bardziej wiązany z treścią kary ograniczenia wolności niż z karą pozbawienia wolności (s. 255). Polskie doświadczenia płynące z funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności nie były pozytywne i wskazywały na diametralny spadek liczby osób objętych tym systemem (zob. Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk sejmowy nr 218, z dnia 26 stycznia 2016, s. 2). Nie budzi zastrzeżeń identyfikacja obowiązków

ustawodawcy w zakresie wyznaczenia zagrożeń ustawowych i gradacji sankcji karnych stosownie do odpowiednio ukształtowanej hierarchii dóbr prawnych. Interesujące są rozważania na temat kary łącznej w kontekście sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary oraz karalności realizacji form stadialnych i postaci współdziałania przestępnego w związku z postulatem współmierności kary do wagi czynu, a także charakterystyka instytucji związanych z „darowaniem karania” (niepodleganie karze, odstąpienie od wymierzenia kary, przedawnienie, zatarcie skazania, amnestia, prawo łaski). Ze względu na rozmiary pracy niektóre problemy mogły zostać jedynie zasygnalizowane, np. postulaty złagodzenia odpowiedzialności karnej podżegacza i pomocnika, „nakładanie się” form stadialnych i zjawiskowych.

Nową perspektywę badawczą, odmienną od przyjętej we wcześniejszej części monografii, ukazał Autor w najobszerniejszym rozdziale piątym. Omówił w nim główne tendencje polityki karnej w Polsce na przestrzeni ostatnich trzech dekad, do których zaliczył: liberalizację, racjonalizację i zaostrzenie. Analizując te trendy szczegółowo zrekonstruował ich genezę (społeczną, polityczną i dogmatyczną), przejawy w postaci zgłaszanych propozycji legislacyjnych oraz konsekwencje normatywne. Dużo miejsca poświęcił wzmocnieniu funkcji kompensacyjnej prawa karnego (tryby tzw. konsensualne, postępowanie mediacyjne, środki kompensacyjne, tzw. umorzenie restytucyjne) oraz skuteczności prewencyjnej prawa karnego („ekspansja” środków zabezpieczających, karalność czynów na przedpolu naruszenia dobra prawnego).

Habilitant starał się z najwyższą starannością przedstawić leżące u podstaw tych tendencji kierunki myślowe oraz uwarunkowania społeczno-polityczne. Zwrócił uwagę na zderzenie tendencji liberalizacji polityki karnej ze wzrostem przestępczości, jaki charakteryzował nową rzeczywistość w Polsce po 1989 r., a następnie na reakcję, którą można określić jako wychylenie wahadła w przeciwną stronę w postaci zaostrzenia represji karnej. Krytycy tych zmian nazywają je penalizacją emocjonalną oraz przejawami populizmu penalnego. Przyznać trzeba, że wobec tak spolaryzowanych stanowisk prezentowanych przez naukę prawa karnego Habilitant zachował naukowy obiektywizm i oparł się pokusie formułowania pobieżnych, płytkich ocen. Z jednoznaczną krytyką spotkała się tendencja w postaci „administratywizacji” prawa

karnego, którą Autor uznał za „zjawisko zakamuflowanego naruszania założeń sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary” (s. 431).

Rozdział szósty, prezentujący sprawiedliwościowe ograniczenia polityki karnej, ma charakter podsumowujący. Granice dla realizacji postulatów zmian w prawie karnym Habilitant wyznaczył na dwóch płaszczyznach: doktrynalnej i normatywnej. Do pierwszej zaliczył konieczność poszanowania zróżnicowania paradygmatów kryminologicznych z pewnym preferowaniem tego, który najpełniej uwzględnia zjawiska społeczne, przeżycia psychiczne i wartości związane z systemem prawa karnego obecne w społeczeństwie. Na tym tle poddał krytyce wskazania wypływające z głównych paradygmatów reprezentowanych we współczesnej nauce polskiego prawa karnego (pozytywistyczny, klasyczny, antynaturalistyczny). Trafnie dowodził, że błędem jest ignorowanie odmiennych paradygmatów badawczych w pracy eksperckiej, skoro dotyczą one tak fundamentalnych kwestii, jak wizja człowieka (spór między determinizmem i indeterminizmem), wizja społeczeństwa, problem stosunku do wartości. Ograniczenia polityki karnej na płaszczyźnie normatywnej Autor wiąże przede wszystkim ze standardami przyjętymi w ustawie zasadniczej. Co prawda, w Konstytucji RP brak jest szczegółowych wskazań jak prowadzić politykę karną, jednak wyraża ona wartości i zasady prawne obowiązujące w zakresie prowadzenia polityki związanej ze stosowaniem sankcji karnych. Habilitant trafnie dowodzi, że te wartości korespondują ze sprawiedliwością racjonalizacją odpowiedzialności karnej oraz nazywa je „sprawiedliwymi ograniczeniami polityki karnej wynikającymi z Konstytucji RP” (s. 464). Szkoda, że poza krótką wzmianką na s. 469 nie został podjęty wątek wpływu tzw. europeizacji na politykę karną państw członkowskich Unii Europejskiej. Staje się on znaczący nie tylko w zakresie procesowej współpracy w sprawach karnych, ale coraz częściej obejmuje kwestie materialnoprawne, czego przykładem są standardy wyznaczane wcześniej drogą decyzji ramowych, a obecnie dyrektyw, w zakresie: kar za przejawy terroryzmu, kryminalizacji na przedpolu przestępstw pedofilskich czy prewencyjnych środków zabezpieczających.

W „Zakończeniu” zostały zaprezentowane wnioski (w sumie 27 tez), które są podsumowaniem rozważań zawartych w poszczególnych rozdziałach. Równocześnie

mają one charakter otwarty – wywołują dalsze pytania o kształt właściwej reakcji na czyn zabroniony. Na uwagę zasługuje ostatni punkt, w którym Autor skonkretyzował 19 najważniejszych – Jego zdaniem – zagadnień składających się na obszary debaty nad przyszłymi zmianami w prawie karnym z perspektywy sprawiedliwościowej racjonalizacji wymiaru kary.

Przedstawiona do oceny monografia jest pogłębionym studium z zakresu teorii i filozofii prawa karnego, dogmatyki, polityki karnej i teorii legislacji, z wyraźnie zaznaczonymi odniesieniami aksjologicznymi i normatywnymi. Dowodzi rzetelności badawczej i gruntownej znajomości podjętego tematu, Autor „wie co pisze” (a nie „pisze co wie”). Rzadko opowiada się stanowczo za przyjmowanym stanowiskiem, lecz można odnieść wrażenie, że czyni tak z szacunku dla zwolenników odmiennych poglądów. Czytając „między wierszami” odbiorca dzieła nie ma najmniejszych wątpliwości co do Jego przekonań.

Przyjęte przez Autora metody badawcze są prawidłowe, dostosowane do rozważanych zagadnień. Bardzo obszerna bibliografia, na którą składają się opracowania piśmiennictwa polskiego i obcego, została twórczo wykorzystana w tekście. Na podkreślenie zasługuje warstwa językowa rozprawy – o skomplikowanych pojęciach i zagadnieniach Autor wypowiada się znakomitym językiem, w sposób jasny i zrozumiały.

Monografia pt. *Sprawiedliwościowa racjonalizacja wymiaru kary kryminalnej wobec współczesnych tendencji polityki karnej w Polsce* spełnia kryteria merytoryczne, metodologiczne i formalne stawiane dysertacjom naukowym z zakresu prawa karnego i może być uznana za osiągnięcie naukowe wymagane na podstawie art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

a) Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Poza monografią pt. *Sprawiedliwościowa racjonalizacja wymiaru kary kryminalnej wobec współczesnych tendencji polityki karnej w Polsce* Habilitant opublikował w sumie 35 opracowań naukowych, w tym 10 artykułów w czasopismach znajdujących się w części B wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 5

publikacji w innych czasopismach naukowych, 1 publikację w zagranicznym czasopiśmie naukowym, 17 rozdziałów w monografiach, 1 recenzję publikacji naukowej. Ponadto, na podstawie tez rozprawy doktorskiej wydał monografię pt. *Chrześcijańska koncepcja kary kryminalnej a współczesne poglądy na karę* (wyd. KUL, Lublin 2010, ss. 323, ISBN 978-83-7702-082-1). Był również redaktorem naukowym dwóch monografii wieloautorskich.

Do najważniejszych obszarów naukowo-badawczych w dorobku dra Filipa Ciepłego należy zaliczyć publikacje z zakresu filozofii i aksjologii prawa karnego. W ramach tego segmentu tematycznego dużo uwagi poświęcił rekonstrukcji chrześcijańskiej koncepcji karania (*Sprawiedliwość karania a prawo łaski – uwagi krytyczne*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 2008, nr 3; *Cele kary kryminalnej w świetle nauczania Jana Pawła II*, w: *Osoba i dzieło Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. P. Marzec, J. Nikołajew, Tomaszów Lubelski – Lublin 2009; *Chrześcijańska koncepcja kary kryminalnej a współczesne poglądy na karę*, Lublin 2010; *Podstawy prawa karnego w świetle doktryny św. Tomasza z Akwinu*, w: *Prawo w Europie średniowiecznej i nowożytnej*, red. A. Lis, Lublin 2011; *Justice as the basis of law and social order*, Społeczeństwo i Rodzina 2016, t. 47), a ponadto zasadom etyki zawodowej w Służbie Więziennej (*Poszanowanie godności skazanego w kontekście zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, w: *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, red. P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2013). Ta część dorobku wyraża efekty poszukiwań sposobów recepcji chrześcijańskiej antropologii i etyki w aksjologii prawa karnego. Z uznania godności oraz praw i wolności przysługujących człowiekowi Autor wyprowadza uzasadnienie dla różnych instytucji prawa karnego.

Wyraźny wymiar aksjologiczny mają wypowiedzi dotyczące prawnokarnej ochrona życia człowieka w prenatalnej fazie rozwoju (*Prawne określenia człowieka w prenatalnej fazie rozwoju*, Ius Novum 2015, nr 4; *Aborcja eugeniczna a dyskryminacja osób niepełnosprawnych*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2014, z. 2; *Status prawny płodu upośledzonego*, Roczniki Nauk Prawnych KUL 2014, nr 4; *Przejawy ekskluzji prawnej nienarodzonych*, Społeczeństwo i Rodzina 2014, t. 41). Rozważania te prowadzone są z wyraźnym odniesieniem do standardów konstytucyjnych, co prowadzi do wniosku, że zasada ochrony godności człowieka

rozciąga się na całą fazę prenatalnego rozwoju. Za swoistą metanormę, wyrażającą na płaszczyźnie ustawowej istotne założenie aksjologiczne, Habilitant uznał niedocenianą w dyskursie regulację przyjętą w art. 2 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, zgodnie z którą dzieckiem jest istota ludzka od momentu poczęcia do osiągnięcia pełnoletności. Na tym tle zasadnie zakwestionował dopuszczalność przerywania ciąży z przyczyn eugenicznych, uznając ją za przejaw dyskryminacji ludzi nienarodzonych.

Dr Filip Cieply podejmował często kwestie kontrowersyjne i aktualne. Do takich należy zagadnienie prawno-karnych ocen karcenia małoletnich, któremu poświęcił następujące opracowania: *Partnerstwo w rodzinie a prawno-karny kontratyp karcenia małoletnich*, w: *Partnerstwo w rodzinie. Istota i uwarunkowania relacji między rodzicami i dziećmi*, red. J. Truskolaska, Lublin 2009; *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Zmiany prawne*, w: *Zjawisko przemocy we współczesnym świecie. Wybrane aspekty*, red. J. Maciaszek, Stalowa Wola 2010; *Problem legalności kryminalnej karcenia cielesnego małoletnich z perspektywy zasad wykładni historycznoprawnej*, w: *Prawne aspekty karcenia małoletnich*, red. F. Cieply, Warszawa 2011; F. Cieply, D. Gil, *Kontratyp karcenia małoletnich: aspekty materialne i procesowe*, w: *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Warszawa 2011). Jest również redaktorem monografii pt. *Prawne aspekty karcenia małoletnich* (red. F. Cieply, Warszawa 2011), w której zawarł artykuł pt. *Problem legalności kryminalnej karcenia cielesnego małoletnich z perspektywy zasad wykładni historycznoprawnej*. Gruntownie uzasadnił w nim tezę, że karcenie cielesne dzieci przez rodziców nie może być uznane za okoliczność wyłączającą kryminalną bezprawność naruszenia nietykalności cielesnej dziecka, chociaż dopuścił możliwość wyłączenia ścigania, a nawet przestępności tego rodzaju czynów, na innej podstawie. Wśród takich potencjalnych okoliczności wymienił znaczenie dobra prawnego, jakim jest godność i dobro dziecka, w strukturze znamion czynu zabronionego, błąd co do kontratypu oraz znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu.

Za ważny należy uznać głos Habilitanta w toczącej się od lat w polskiej karnistyce dyskusji na temat możliwości wyłączenia odpowiedzialności karnej artysty za

akt ekspresji twórczej realizujący znamiona czynu zabronionego (*Odpowiedzialność karna artysty za obrazę uczuć religijnych*, red. F. Cieply, Warszawa 2014; *Preferencje aksjologiczne ustrojodawcy a prawne granice wolności sztuki*, *Zeszyty Artystyczne* 2015, t. 26; *O kontratybie sztuki*, *Prokuratura i Prawo* 2015, nr 10; *Freedom of Artistic Creation in the Constitution of the Republic of Poland*, *Con LawNOW*: 2016, vol. 8; *Satyra i karykatura wobec wartości religijnych w świetle przepisów prawa prasowego: Odpowiedzialność karna artysty za obrazę uczuć religijnych*, red. F. Cieply, Warszawa 2014). Podzielam pogląd Autora sprzeciwiającego się przyjmowaniu konstrukcji tzw. kontratypów pozaustawowych. Trafnie przyjmuje On, iż artysta, który w ramach prowadzonej działalności artystycznej wypełnia swoim zachowaniem znamiona czynu zabronionego, może powołać się tylko na przepis szczególny wyłączający bezprawność. Podstawy dla „kontratybu sztuki” nie stanowi natomiast ogólna gwarancja ochrony wolności twórczości artystycznej wyrażona w art. 73 Konstytucji RP.

Dr Filip Cieply wziął udział w dyskusji nad problemem przeciwdziałania używania niebezpiecznych substancji psychoaktywnych (*Handel dopalaczami: aspekt prawny*, opubl. na stronie internetowej KUL; *Prawna ocena użycia pigułki gwałtu*, w: *Wokół pigułki gwałtu*, red. P. T. Nowakowski, Warszawa 2011; *Handel dopalaczami: aspekt prawny*, w: *Wokół dopalaczy*, red. M. Rewera, Warszawa 2014). Rozważając *de lege ferenda* propozycję kryminalizacji wprowadzenia generalnego zakazu sprzedaży komercyjnej środków zastępczych zwrócił uwagę na konieczność skutecznej realizacji funkcji ochronnej prawa karnego, lecz bez osłabienia funkcji gwarancyjnej.

Oryginalne i rzadko podejmowane w literaturze prawa karnego zagadnienia zaburzeń dysocjacyjnych zostały podjęte w dwóch publikacjach: F. Cieply, K. Hoffman, *Zaburzenie transu i opętania a ocena poczytalności* (*Palestra* 2015, nr 5-6) oraz *Wybrane zagadnienia dotyczące odpowiedzialności karnej egzorcysty w prawie polskim* (*Studia z Prawa Wyznaniowego* 2014, t. 17). Rozważania te są interesujące, wolne od uproszczeń i inspirujące. Przekonująco Habilitant dowiódł w nich, że w czasie rytuału egzorcysta, z racji pełnionej funkcji, występuje w roli gwaranta bezpieczeństwa osoby egzorcyzmowanej. Podlega zatem odpowiedzialności karnej nie tylko za ewentualne

umyślne nieudzielnie pomocy, ale także za umyślne i nieumyślne przestępstwa skutkowe, z działania i z zaniechania.

Tematem dwóch artykułów jest współczesne rozumienie istoty środków zabezpieczających (*Geneza nielecniczych środków zabezpieczających w polskim prawie karnym, cz. I-II*, Przegląd Prawno-Ekonomiczny 2014, nr 3 i nr 4; *Środki zabezpieczające – do zmiany czy likwidacji?*, Państwo i Prawo 2015, nr 7). Habilitant dowodził w nich, że we współczesnym prawie karnym stosowanie środków zabezpieczających opiera się na przekonaniu o skuteczności przymusowej terapii osób z zaburzeniami psychicznymi oraz możliwości sformułowania wobec nich trafnej prognozy kryminologicznej. Tymczasem medycyna nie zna metod prowadzenia efektywnej terapii zaburzeń w warunkach przymusu, a zwłaszcza izolacji. Na tym tle zakwestionował dopuszczalność stosowania takich środków na gruncie art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, a nawet art. 30 Konstytucji RP. Sprzeciwił się również możliwości stosowania postpenalnej detencji.

Problematyka kierunku sprawiedliwości naprawczej obecna jest przyczynkarsko w różnych publikacjach Habilitanta. Wysoko oceniam rozdział pt. *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*, zamieszczony w monografii zbiorowej *Mediacja w teorii i praktyce* (red. A. Gretkowski, D. Karbarz, Stalowa Wola 2009), gdzie trafnie uzasadnił niebezpieczeństwo wypaczenia idei *restorative justice* poprzez odrzucenie reguł sprawiedliwości retrybucyjnej.

Dr Filip Ciepły przejawia zainteresowanie prawem karnym Ukrainy (*Obowiązywanie ukraińskiej ustawy karnej pod względem miejsca i osób*, w: *Prawne aspekty migracji na przykładzie uregulowań wybranych uczestników systemu międzynarodowego*, red. K. Maćkowska, Lublin 2010; *Prawnokarna ochrona jednolitego ustroju państwowego Ukrainy*, w: *Federalizm czy jednolitość? Determinanty – Skutki – Wpływ na regulacje prawne państwa*, red. K. Maćkowska, S. Kwiecień, Lublin 2012; *Obrona konieczna w prawie karnym Ukrainy – wybrane problemy*, w: *Prawo ukraińskie. Wybrane zagadnienia*, red. M. Bartnik, M. Bielecki, J. Nikołajew, Lublin 2013). Wiązać je można z działalnością naukowo-dydaktyczną prowadzoną w Szkole Prawa Ukraińskiego (KUL).

W dorobku znajdują się również pojedyncze publikacje z zakresu prawa wykroczeń (F. Ciepły, M. Kopeć, *Wpływ odmowy przyjęcia mandatu na sądowy wymiar kary*, w: *Straż gminna jako organ kontroli ruchu drogowego*, red. A. Mezglewski, Lublin 2014), prawa o ruchu drogowym (*Kilka uwag na temat obowiązku stosowania blokady alkoholowej*, Paragraf na Drodze 2014, nr 10) i prawa sportowego (*Krajobraz naukowy po Mistrzostwach Europy w Piłce Nożnej EURO 2012*, w: *Krajobraz po Mistrzostwach Europy 2012*, red. M. Sitek, W. Bednarek, Józefów 2012). Nie sposób zaliczyć ich do jednego tematycznego segmentu, jednakże ich obecność w zestawieniu świadczy o szerokich zainteresowaniach badawczych Autora.

Ponadto, Habilitant jest współautorem cenionych publikacji: podręcznika *Prawo karne* (red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. C.H. Beck, 6 wydań, ostatnie w 2017 r.) oraz *Kodeks karny. Komentarz* (red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. C.H. Beck, 5 wydań, ostatnie w 2018 r.).

Według informacji dostępnych w *Google Scholar* z dnia 12 marca 2018 r. 6 prac Habilitanta uzyskało w sumie 61 cytowań, H-indeks wyniósł 3, co dla przedstawiciela nauk prawnych stanowi dobry wynik.

Dorobek naukowy Habilitanta jest obszerny i zróżnicowany, dowodzi stałego rozwoju zainteresowań w zakresie nauk penalnych. Podejmuje On zagadnienia aktualne i ważne, a często również budzące żywe spory w literaturze prawa karnego. Wykazuje się przy tym dobrym poziomem merytorycznym prowadzonych rozważań oraz nienaganną metodologią. Formułowanie własnych myśli poprzedza gruntowne studium dorobku piśmiennictwa i judykatury, który jest wykorzystywany w treści opracowań w sposób samodzielny i krytyczny. Zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym, przedstawiony do oceny dorobek odpowiada wymaganiom stawianym osobom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego.

3. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski oraz współpraca międzynarodowa

Dr Filip Ciepły ma pokaźny dorobek dydaktyczny z zakresu szeroko rozumianych nauk penalnych. W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II prowadził zajęcia w języku polskim z przedmiotów: *Prawo karne*, *Typologia*

przestępstw, Pozakodeksowe prawo karne, Prawo karne gospodarcze, Prawo nieletnich, Kryminologia, Kryminalistyka, System sądowych środków ochrony dzieci i młodzieży, Prawo karne Ukrainy. Ponadto, prowadził zajęcia w języku angielskim z przedmiotów: *Introduction to Criminal Law, The American System of Criminal Justice, Law Enforcement Agencies.* Szersze doświadczenie dydaktyczne Habilitant uzyskał w związku z zatrudnieniem w kilku niepublicznych szkołach wyższych, m.in. prowadząc zajęcia z przedmiotów: *Zwalczanie przestępczości w cyberprzestrzeni, Analiza kryminalna, Strategia zapobiegania zjawisku handlu ludźmi, Bezpieczeństwo publiczne, Nauka o państwie i prawie, Prawo karne wykonawcze, Kryminologia i wiktymologia, Organy porządku publicznego, Regulacje prawne dotyczące funkcjonowania Policji, Prawo w turystyce i rekreacji.*

O dużym doświadczeniu dydaktycznym świadczy opieka naukowa nad studentami – Habilitant prowadził seminarium magisterskie z prawa karnego i był promotorem 81 prac magisterskich na kierunku Prawo.

Dr Filip Ciepły brał udział w 6 międzynarodowych konferencjach naukowych oraz w 36 krajowych konferencjach naukowych; wchodził w skład komitetów organizacyjnych 5 konferencji. Wygłosił 20 referatów na konferencjach o zasięgu międzynarodowym lub krajowym.

W latach 2008-2010 pełnił funkcję zastępcy redaktora naczelnego kwartalnika „Przegląd Prawno-Ekonomiczny”, a następnie p.o. redaktora naczelnego tego czasopisma; od 2012 r. jest członkiem kolegium redakcyjnego „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego”.

Należy do Towarzystwa Naukowego Prawa Karnego przy Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, pełniąc funkcję członka Komisji rewizyjnej. Ponadto, należy do Stowarzyszenia Naukowego Prawa Karnego im. Profesora Juliusza Makarewicza.

Wśród wiadomości zawartych w Autoreferacie brak jest informacji o uczestnictwie w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych oraz o uzyskanych grantach krajowych lub międzynarodowych, a także o kierowaniu projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków

polskich i zagranicznych. Habilitant uczestniczył w zagranicznych kursach językowych oraz stażach i kwerendach: Ecole de langues – Centre de Formation Linguistique, Paryż, 2011 (3 miesiące), Chemin Neuf Centre International de Formation Theologique i Institut de Theologie des Dombes, Hautecombe, Dombes, Lyon, Marsylia, Genewa, 2012 (6 miesięcy), Cook County Criminal Court, Chicago, 2014.

Habilitant był członkiem zespołu przygotowującego program nowego kierunku studiów na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli. Brak jest informacji o wykonywanych ekspertyzach lub innych opracowaniach na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców.

Przejawami aktywnej działalności organizacyjnej na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli było pełnienie następujących funkcji: kierownika studiów podyplomowych w zakresie administracji publicznej, administratora stron internetowych Instytutu Prawa i Ekonomii KUL w Stalowej Woli, rzecznika dyscyplinarnego ds. studentów, prezesa zarządu Fundacji Campus, koordynatora ds. badań naukowych Instytutu Prawa, opiekuna studentów, opiekuna Sekcji Prawa Karnego Koła Naukowego Studentów Prawa, członka Komisji Rewizyjnej.

Na działalność popularyzatorską składały się: dwa cykle wykładów dla pracowników ośrodków pomocy społecznej *Stop przemocy* oraz *ABC ekonomii społecznej* (Lublin, Hrubieszów, Krasnystaw, Tomaszów Lubelski, Bychawa, 2010), wykład wygłoszony podczas „Dnia Otwartych Dni” na Wydziale Zamiejscowym KUL w Stalowej Woli w dniu 26 listopada 2010 r., pt. *Studia uniwersyteckie – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, wykład *Prawna ochrona ofiar przestępstw* (Uniwersytet Trzeciego Wieku, Stalowa Wola, 21 stycznia 2011 r.), cykl wykładów i dyskusji popularyzujących naukę prawa wśród uczniów szkół średnich *Edukacja prawna i obywatelska*.

Można stwierdzić, że Habilitant jest aktywny, a wręcz wyróżnia się działalnością organizacyjną i popularyzatorską, co zostało docenione przez Władze KUL. W 2009 r. dr Filip Ciepły uzyskał nagrodę indywidualną Rektora KUL za całokształt osiągnięć

naukowych i dydaktycznych oraz wybitną działalność organizacyjno-społeczną i popularyzację nauki.

Konkluzja

Wykonując obowiązki zlecone przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów – po szczegółowym zapoznaniu się z monografią pt. *Sprawiedliwościowa racjonalizacja wymiaru kary kryminalnej wobec współczesnych tendencji polityki karnej w Polsce*, pozostałym dorobkiem naukowo-badawczym, a także dorobkiem dydaktycznym i popularyzatorskim oraz w zakresie współpracy międzynarodowej – stwierdzam, że dr Filip Ciepły posiada osiągnięcia naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład Autora w rozwój dyscypliny prawo oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową.

Uznaję, że Habilitant wypełnił wszystkie wymagania, określone w przepisach art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 – t.j.) i wnoszę o dopuszczenie Go do kolejnych stadiów postępowania habilitacyjnego.

Kierownik
Katedry Prawa Karnego
dr hab. Krzysztof Wlók, prof. KUL